

PAPER DETAILS

TITLE: "YAGMUR" SIIRININ SÖZ DİZİMİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

AUTHORS: Döndü Nur TEMİZ

PAGES: 122-161

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1124915>

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi [International Journal Of Social Sciences]

ISSN: 2587-1811 Yıl: 5, Sayı: 10, Güz 2020

“Yağmur” Şiirinin Söz Dizimi
Bakımından İncelenmesi

Examination of The Poetry of “Yagmur”
in terms of Syntax

Döndü Nur TEMİZ

Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,
Doktora Öğrencisi. Düzce, Türkiye. nurcaliskantemiz@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi
DOI: mecmua.744785
Yükleme Tarihi: 29.05.2020
Kabul Tarihi: 20.08.2020
Yayımlanma Tarihi: 30.09.2020
Sayı: 10
Sayfa: 122-161

Article Information: Research Article
DOI: mecmua.744785
Received Date: 29.05.2020
Accepted Date: 20.08.2020
Date Published: 30.09.2020
Volume: 10
Sayfa: 122-161

Atıf / Citation

TEMİZ, D. N. (2020). “Yağmur” Şiirinin Söz Dizimi Bakımından İncelenmesi. *MECMUA - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN: 2587-1811 Yıl: 5, Sayı: 10, Sayfa: 122-161

TEMİZ, D. N. (2020). Examination of The Poetry of “Yagmur” in terms of Syntax. *MECMUA - International Journal Of Social Sciences* ISSN: 2587-1811 Year: 5, Volume: 10, Page: 122-161

Döndü Nur TEMİZ

“YAĞMUR” ŞİİRİNİN SÖZ DİZİMİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Examination of The Poetry of “Yagmur” in terms of Syntax

ÖZ

Söz dizimini oluşturan unsurların ve unsurlar arasındaki bağın tam anlamıyla bilinmesi, anlama ve anlatma için gereklidir. Bu yüzden dil bilgisinin çalışma alanları içinde özellikle söz diziminin ayrı bir önemi vardır. Söz dizimi unsurları içinde ise kelime gruplarının, anlam ilişkilerini ortaya koymak bakımından da ayrı bir önemi söz konusudur. Yan yana sıralanan sözcükler, bazen yargı bildirerek cümleyi bazen de varlık, kavram ve hareketleri karşılayarak kelime gruplarını oluşturur. Bu diziliş, belirli kurallara dayalı bir diziliştir. Kurallar, dillere göre farklılıklar gösterse de diller arasında söz dizimi yapıları bakımından bazı ortaklıklar ve benzerlikler bulunabilir. Söz diziminin konusu, yargısız bir anlatım birimi olan cümlenin yapısı, işleyişi, görevleri ve anlam özellikleridir. Cümlelerin bağlanma şekilleri ile bağlanan cümleler arasındaki şekil ve anlam ilişkileri de söz diziminin konusudur. Bu çalışmada 20. yüzyıl Türk edebiyatının “yağmur şairi” ya da “yağmurla gelen şair” olarak da tanınan Nurullah Genç’in “Yağmur” adlı ünlü şiiri söz dizimi bakımından incelenmiştir. Yağmur şiiri toplam 36 bölümden ve 170 mısradan oluşmaktadır. Çalışmamızda “Yağmur” şiirinin ilk 50 cümlesi; öğeleri, kelime grupları ve çeşitleri bakımından ele alınmıştır. Ayrıca cümle çeşitleri, yüklem türüne göre fiil cümlesi, isim cümlesi olarak; yüklem yerine göre kurallı cümle, devrik cümle olarak; anlamlarına göre olumlu cümle, olumsuz cümle, soru cümlesi olarak ve yapılarına göre basit cümle, birleşik cümle ve sıralı cümle olmak üzere değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nurullah Genç, Yağmur, Dil Bilgisi, Söz Dizimi, Kelime Grupları

ABSTRACT

It is necessary to fully understand the elements that make up the syntax and the connection between the elements, to understand and explain. Therefore, syntax has a special importance in the study areas of grammar. The words listed side by side sometimes report judgment. Sometimes forms groups of words by meeting assets, concepts and movements. This sequence is a sequence based on certain rules. Rules differ by language, but there are some partnerships and similarities between languages in terms of syntax structures. The subject of the syntax is the structure, functioning, duties and meaning features of the sentence, which is a unit of extrajudicial expression. The shape and meaning relations between the attachment styles of sentences and the connected sentences are also the subject of the syntax. In this study, the famous "Yagmur" poem of Nurullah Genç, also known as the "rain poet" or "poet coming with rain" of 20th century Turkish literature, will be examined in terms of syntax. The poem "Yağmur" consists of 36 parts and 170 verses. In our study, the first 50 sentences of the poem "Yağmur" will be examined in terms of elements word groups and types. In addition, sentence types, verb sentence according to the type of predicate, as a noun sentence; canonical sentence according to the location of the predicate, trasnpose sentence; according to their meanings, they will be evaluated as positive sentence, negative, question sentence and simple sentence according to their stractures, compound sentence and sequential sentence.

Key Words: Nurullah Genc, Yağmur, Grammar, Syntax, Phrases.

Giriş

Nurullah Genç’in Hz. Muhammed’i “Yağmur” sıfatı ile vasfettiği “Yağmur” şiiri son zamanların dikkat çeken şiirlerindendir. Naat türündeki bu şiiri yazar tam on yılda tamamlamıştır. Nurullah Genç, Yağmur şiiriyle 1990 yılında Türkiye Diyanet Vakfı Naat-ı Şerif Büyük Ödülü’nü almıştır. Yağmur şiiri her biri farklı sayıdaki bentlerden oluşan toplam 36 bölümden ve 170 mısradan oluşmaktadır.

“Nurullah Genç’in şiirleri sahip olduğu estetik ve ahenkle birçok kesim tarafından ezberlenebilir olsa da zaman zaman dizelerin içine saklanmış olan anlamı açığa çıkartmak için belirli bir seviyede entelektüel birikime de gereksinim duyulur. Çünkü şaire göre şiir, üzerinde emek verilen bir üründür, doğal olarak bu büyülü düzen içinde muhatap da kimi zaman özellikle bilgi ve doküman yönüyle donanımlı olmalıdır. Karşılıklı sorumluluk bilinci sanat ürününe daha da anlam ve değer katar. Öyle ki sanatçı ve okuyucu arasındaki bu gizli anlaşmalar sistemi iki tarafa da hoşnutluk katar. Sonuç olarak asıl kazanan sadece şiir ve estetik olur. (Balta, 2016: 140) ”

“Kelime grubu kavramı ‘cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğu’ şeklinde tanımlanır. (Korkmaz, 1992: 100)” Çalışmada, “Yağmur” şiirinin ilk 50 cümlesi; ögeleri, kelime grupları ve çeşitleri bakımından tek tek incelenmiştir.

124

Cümleler; yapısına göre cümleler, yüklem türüne göre cümleler, yüklem yerine göre cümleler ve anlamına göre cümleler olmak üzere 4 başlıkta incelenir. Dilciler arasında yapı bakımından cümlelerin tasnifinde, özellikle basit- bileşik cümle tasniflerinde, fikir farklılıkları vardır. Hikmet Dizdaroğlu, “bileşik tümce” adı altında girişik tümce, kaynaşık tümce, koşul tümcesi, ilgi tümcesi ve katmerli bileşik tümce olmak üzere beş cümle yapısından bahseder. (Dizdaroğlu, 1976: 193-222) Vecihe Hatipoğlu bileşik tümceyi “bağlaçlı, dilekli, koşullu, ilgeçli, olumsuzluk koşaçlı, sorulu, ikilemeli ve kalıplaşmış yan tümceler” olarak tasnif eder. (Hatipoğlu, 1972: 46-152) Tahir Nejat Gencan, bileşik tümce olarak yalnızca fiilimsilerle yapılan girişik tümceyi ve koşul tümcesini ele almakta, ki’li cümleyi de “ki ile bağlı önermeler” başlığıyla incelemektedir. (Gencan, 1979: 85-95) Fuat Bozkurt, bileşik tümceyi sıralı, bağlı, ki bağlaçlı, ilgeçli, soru ekli, değil koşaçlı, içiçe, koşullu bileşik tümceler ve eksik tümce ile arasöz olmak üzere 10 ana başlıkta toplar. (Bozkurt, 1995: 324) Farklı tasnifler olsa da yapı bakımından cümleleri basit, birleşik ve sıralı cümleler olmak üzere üç gruba ayırabiliriz. Tek bir yargı bildiren cümleler basit cümledir. Bir temel cümle ve onun anlamını çeşitli

yönlerden tamamlayan bir ya da birkaç yardımcı cümleden oluşan cümlelere birleşik cümle denir. Birleşik cümleler, şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle ve ki’li birleşik cümle olmak üzere üçe ayrılır.¹ Bazı kaynaklarda içerisinde fiilimsi bulunan cümleler de birleşik cümle olarak kabul edilmektedir;² ancak fiilimsi grupları yargı bildirmediikleri için belirtme grupları içinde yer alırlar. Bunlar kelime grubu oluştururlar ve cümlelerin bir unsuru durumundadırlar. Bu yüzden fiilimsi ve fiilimsi gruplarının bulunduğu cümleler birleşik cümle olarak değerlendirilmemelidir. Her biri ayrı ayrı yargı bildirdiği hâlde aralarındaki anlam ilişkisiyle arka arkaya sıralanmış cümlelere sıralı cümle denir. Cümleler virgül, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanır. Sıralı cümleler bağımlı sıralı ve bağımsız sıralı cümleler olmak üzere ikiye ayrılır. Yalnız başlarına kullanıldıklarında bir anlam taşıyan, fakat bir ya da daha fazla ögesi ortak olan cümleler bağımlı sıralı cümlelerdir. Yalnız başlarına kullanıldıklarında bir anlamı olan, anlamca birbirini tamamlayan, ancak ortak ögesi bulunmayan cümleler bağımsız sıralı cümlelerdir. Cümleler, yüklemının türüne göre fiil cümlesi ve isim cümlesi, yüklemının yerine göre ise kurallı cümle ve devrik cümle olmak üzere ikiye ayrılır. Cümlelerin anlamına göre de olumlu cümle, olumsuz cümle ve soru cümlesi olmak üzere üç çeşidi vardır. (Toker vd., 2019: 46)

Ses, yapı ve anlam bakımından bir bütünlük gösteren kelimeler dizisi, bir düşüncenin anlatılmasını sağlar. Eklerin, kelimelerin, kelime gruplarının oluşturdukları cümle adı verilen bu yapı, bazı bölümlerden oluşur. Cümlelerin bölümleri ise ögelerdir. Bu ögelerin her biri, diğerlerinden farklı görevler üstlenmişlerdir. (Zülfikar vd. 2010: 225) Cümlelerin ana ögesi yüklem ve öznedir. Yardımcı ögeler ise belirtili nesne, belirtisiz nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümlecidir. Cümlede yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci gibi görevleri bulunmayan ancak cümlelerin anlamına dolaylı yollardan yardımcı olan unsurlara da “cümle dışı unsur” denir. Bağlaçlar, ünlemler, hitaplar, ara sözler vs. cümle kuruluşunun dışında kalan unsurlardır. Yüklem, cümlede hareketi, olayı, işi, yargıyı bildiren, fiil çekimine girmiş kelimenin cümle bilgisindeki ismidir. Cümlelerin bütün ögelerini kendine bağlayan temel öge durumundaki yüklem, fiil veya isim soylu bir kelime olabilir. (Korkmaz, 2009: 206) Yüklem gösterdiği kılış, oluş ve hareketi yapan veya durumu üzerine alan ögeye özne denir. Özne, fiil cümlelerinde yargı ya da haberin kendisine yöneltmiş olduğu varlık ya da nesnenin, isim cümlelerinde ise durumundaki varlık ya da nesnenin cümledeki

¹ Muharrem Ergin, birleşik cümleleri şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, iç içe birleşik cümle olmak üzere üçe ayırır ve “girişik birleşik cümle” tasnifini kabul etmez. (Ergin, 1985: 404)

² Hikmet Dizdaroğlu, “bileşik tümce” adı altında girişik tümce, kaynaşık tümce, koşul tümcesi ilgi tümcesi ve katmerli bileşik tümce olmak üzere olarak beş cümle yapısından bahseder. (Dizdaroğlu, 1976: 193-222)

görev adıdır. (Dizdaroğlu, 1976: 39) Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen ögeye nesne denir. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkilediği için nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Nesne, fiile yükleme durum ekiyle (-ı, -i, -u, -ü) veya eksiz olarak bağlanır. Cümlede yükleme hâli ekini taşıyan kelime veya kelime grubu sadece nesne görevinde bulunabilir ve bu eki taşıyan nesnelere belirtili nesne denir. Yükleme durum ekini taşımayan nesnelere belirtisiz nesne denir. Yer tamlayıcısı “Fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle ögesidir. Her hareketin zaman ve mekân içinde bir yeri ve bir istikameti vardır. İşte yer tamlayıcısı hareketin cereyan ettiği bu yeri ve istikameti ifade eder. Bu öge de isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olur. (Ergin, 1985: 400) Fiillerden, sıfatlardan ve görevce kendilerine benzeyen kelimelerden önce gelerek onların anlamlarını etkileyen, pekiştiren, sınırlayan kelimeye veya kelime grubuna zarf adı verilir. (Kükey, 1975: 148) Cümlede yüklemi yer, yön, zaman, durum, miktar, vasıta, şart ve soru bakımından tamamlayan kelimelere zarf tümleci denir. Ancak tümleç çeşitleri için çeşitli adlandırmalar altında yapılan sınıflandırmalarda değişik görüşler söz konusudur. Gencan’a göre tümleçler: “1. Düz Tümleçler, 2. Dolaylı Tümleçler, 3. İlgeç Tümleçleri, 4. Belirteç Tümleçleri’nden oluşmaktadır” (Gencan, 1979: 100). Süer Eker de benzer bir açıklama yaparak: “Tümleçler (complement) yüklem anlamını çeşitli yönlerden tamamlayan öğelerdir. Dolaylı tümleçler, zarf ve edat tümleçleri olmak üzere üç türdür. Edat tümleçleri, genellikle zarf tümleçlerinin bir türü olarak da değerlendirilmektedir” demektedir (Eker, 2011: 417). Edat ya da ilgeçlerden hiç bahsetmeden tümleçlerin hepsini zarfların içinde değerlendiren araştırmacılar da vardır. Biz de çalışmamızda edat tümleçlerini, zarf tümleci içerisinde değerlendireceğiz.

İNCELEME:

I. Bölüm

*“Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur
Bir gece yansınca kente Sibir dağından
Toprağı kirlerinden arındırır bir Yağmur
Kutlu bir zaferdir bu ehabil dudağından
Rahmet vadilerinden boşanır ab-ı hayat
En müstesna doğuşa hamiledir kainat”*

1. *Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur
Bir gece yansınca kente Sibir dağından
Toprağı kirlerinden arındırır bir Yağmur*

Cümlelerin Öğeleri:

arındırır: yüklem

bir yağmur: özne

toprağı: belirtili nesne

kirlerinden: yer tamlayıcısı

Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur bir gece yansırken kente Sibir dağından: zarf
tümleci

Kelime Grupları:

Vareden’in adıyla insanlığa inen: sıfat-fiil grubu

Sibir dağı: belirtisiz isim tamlaması

bir yağmur: sıfat tamlaması

Vareden’in adı: belirtili isim tamlaması

bir gece yansırken: zarf-fiil grubu

bir gece: sıfat tamlaması

Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur: sıfat tamlaması

Vareden’in adıyla: edat grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Sıfatın, adları ya da adıları tümlemesiyle ortaya gelen söz öbeğine sıfat tamlaması denir. Sıfat tamlamalarında sıfat önce, ad sonra gelir. (Gencan, 1979: 185) “Yağmur” şiirinin birinci bölümünün ilk cümlesinde geçen “bir yağmur” ve “bir gece” kelime grupları sıfat tamlamasıdır. Tamlayanı sıfat-fiil veya sıfat-fiil grubu olan bir sıfat tamlamasında nesne, hareket niteliği ile tamamlanır. (Karahan, 2012: 49) Yine bu bölümde geçen “Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur” sıfat tamlamasının tamlayanı sıfat-fiil grubudur.

Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime gruplarına ise sıfat-fiil grubu denir. Sıfat-fiil grubu, söz dizimi içinde isim,

sıfat ve zarf görevi yapabilir. (Karahana, 2012: 53-54) “Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur” kelime grubundaki sıfat-fiil grubunun görevi sıfattır.

İyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime gruplarına isim tamlaması denir. (Altun, 2012: 42) Belirtili ad tamlaması, tamlayan adın sonuna ilgi durumu eki, tamlanan adın sonuna da üçüncü şahıs iyelik eki getirilerek yapılan tamlama türüdür. Tamlayan ad, ilgi durumu eki aldığı için belirtili ad tamlaması adını alan bu birleşimde, iki ad arasında belirli kesin bir anlam bağlantısı vardır. (Korkmaz, 2012: 271) “Vareden’in adı” kelime grubu belirtili isim tamlamasına örnektir. Birinci unsurunda yani tamlayanında ilgi hâli eki bulunmayan isim tamlaması ise belirtisiz isim tamlamasıdır. “Sibir dağı” kelime grubunun ilk kelimesi hiçbir ek almamışken ikinci kelimesi iyelik ekini alarak belirtisiz isim tamlamasını oluşturmuştur.

“Kelime ya da kelime gruplarının sonuna edatların eklenmesiyle oluşturulan kelime gruplarına edat grubu denir. Genellikle cümlede zarf tümleci görevini üstlenirler. Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı sonda bulunur.” (Altun, 2011: 19) Bu bölümde geçen “Vareden’in adıyla” kelime grubu edat grubuna örnektir.

Bir zarf-fiil ile bu zarf fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubuna zarf-fiil grubu denir. (Karahana, 2012: 57) “Vareden’in adıyla insanlığa inen Nur bir gece yansıyınca” kelime grubu da zarf-fiil grubuna örnektir.

2. Kutlu bir zaferdir bu ebabil dudağından

Cümlelerin Öğeleri:

kutlu bir zaferdir: yüklem

bu: özne

ebabil dudağından: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

ebabil dudağı: belirtisiz isim tamlaması

kutlu bir zafer: sıfat tamlaması

bir zafer: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir isim cümlesidir.

3. Rahmet vadilerinden boşanır ab-ı hayat

Cümlelerin Öğeleri:

boşanır: yüklem

ab-ı hayat: özne

rahmet vadilerinden: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

rahmet vadileri: belirtisiz isim tamlaması

ab-ı hayat: belirtisiz isim tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Farsçada bir isimle bir başka ismin izafet kesresi ile bir araya gelmesiyle oluşturulan kelime gruplarına Farsça isim tamlaması denir. Eyyam- ı bahur, devr-i saltanat vb. (Altun, 2011: 20) Yukarıdaki bölümde geçen “ab- ı hayat” isim tamlaması buna örnektir.

129

4. En müstesna doğuşa hamiledir kainat

Cümlelerin Öğeleri:

hamiledir: yüklem

kainat: özne

en müstesna doğuşa: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

en müstesna doğuş: sıfat tamlaması

en müstesna: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir isim cümlesidir.

Sıfat ve zarfların anlamını miktar ya da derece bakımından tamamlayan zarflarla oluşturulan kelime grupları da sıfat tamlamasıdır. (Özkan vd. 2016: 63-64) Dördüncü cümlemizdeki “en müstesna” kelime grubu bu tür sıfat tamlamalarına örnektir.

II. Bölüm

*“Yıllardır bozbulanık suları yudumladım,
Bir pelikan hüznüyle yürüdüm kumsalları,
Yağmur, seni bekleyen bir taş da ben olsaydım.”*

5. *Yıllardır bozbulanık suları yudumladım*

Cümlenin Öğeleri:

yudumladım: yüklem

(ben): özne

bozbulanık suları: belirtili nesne

yıllardır: zarf tümleci

130

Kelime Grupları:

bozbulanık sular: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

6. *Bir pelikan hüznüyle yürüdüm kumsalları*

Cümlenin Öğeleri:

yürüdüm: yüklem

(ben): özne

kumsalları: belirtili nesne

bir pelikan hüznüyle: zarf tümleci

Kelime Grupları:

bir pelikan: sıfat tamlaması

bir pelikan hüznü: belirtisiz isim tamlaması

bir pelikan hüznüyle: edat grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

7. *Yağmur, seni bekleyen bir taş da ben olsaydım*

Cümlelerin Öğeleri:

olsaydım: yüklem

ben: özne

seni bekleyen bir taş da: belirtisiz nesne

Yağmur: cümle dışı unsur

131

Kelime Grupları:

bir taş: sıfat tamlaması

seni bekleyen bir taş: sıfat tamlaması

seni bekleyen: sıfat-fiil grubu

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

“Cümlelerin herhangi bir yerinde olan, kuruluşuna doğrudan katılmayan, şekil olarak yükleme bağlanmayan, fakat cümlelerin anlamına dolaylı olarak katkı sağlayan öğelere cümle dışı öğeler veya cümle dışı unsurlar denir. Cümle dışı öğeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ya da zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu öğeler, açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar. Bazı bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, ara sözler, açıklayıcı cümleler cümle dışı öge olarak kabul edilir.” (Karahan, 2012: 36) Bu cümlede geçen “Yağmur” seslenme ünlemi görevinde cümle dışı ögedir.

III. Bölüm

*“Hasretin alev alev içime bir an düştü,
Değişt i hayal köşküm, gözümde viran düştü,
Sonsuzluk çiçeklerle donandı yüreğimde,
Yağmalanmış ruhuma yeni bir devran düştü.”*

8. *Hasretin alev alev içime bir an düştü*

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

hasretin: özne

içime: yer tamlayıcısı

alev alev: zarf tümleci

bir an: zarf tümleci

Kelime Grupları:

alev alev: tekrar gurubu

bir an: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

“Aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesiyle meydana gelen kelime gruplarına tekrar grubu denir. Bir kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanmasıyla yapılan tekrarlara aynen tekrarlar denir.” (Ergin 1985: 377) Yukarıdaki cümlede geçen “alev alev” kelime grubu aynen tekrarlarına örnektir.

9. *Değişt i hayal köşküm, gözümde viran düştü*

1. Cümlelerin Öğeleri:

değişt i: yüklem

hayal köşküm: özne

1. Cümlelerin Kelime Grupları:

hayal köşküm: belirtisiz isim tamlaması

2. Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

viran: zarf tümleci

gözümde: yer tamlayıcısı

2. Cümlelerin Kelime Grupları: -

Bu cümle; bağımlı sıralı, birinci cümlesi devrik, ikinci cümlesi kurallı olan, olumlu fiil cümlesidir.

10. Sonsuzluk çiçeklerle donandı yüreğim

Cümlelerin Öğeleri:

donandı: yüklem

sonsuzluk: özne

çiçeklerle: zarf tümleci

yüreğim: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları: -

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

11. Yağmalanmış ruhuma yeni bir devran düştü

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

yeni bir devran: özne

yağmalanmış ruhuma: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

yeni bir devran: sıfat tamlaması

bir devran: sıfat tamlaması

yağmalanmış ruhum: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

IV. Bölüm

*“İhtiyar cübbesinden kan süzülür Nebi'nin,
Gökyüzü dalgaları ipekten kanatlarla,
Mehtabını düşerken o mühür sahibinin,
Sarsılır Ebu Kubeys kovulmuş feryatlarla,
Evlerin arasına dikilir yeşil bayrak,
Yeryüzü avaredir, yapayalnız ve kurak.”*

12. İhtiyar cübbesinden kan süzülür Nebi'nin

134

Cümlelerin Öğeleri:

süzülür: yüklem

kan: özne

Nebi'nin ihtiyar cübbesinden: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

Nebi'nin İhtiyar cübbesi: belirtili isim tamlaması

ihtiyar cübbe: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

“İhtiyar cübbesinden kan süzülür Nebi'nin” cümlesinde belirtili isim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları arasında başka kelimeler girmiştir.

Manzum metinlerde vezin gereği tamlayan ve tamlanan unsurların yer değiştirmesi sıkça görülen bir durumdur.

13. Gökyüzü dalgaları ipekten kanatlarla

Cümlelerin Öğeleri:

dalgaları: yüklem

gökyüzü: özne

ipekten kanatlarla: zarf tümleci

Kelime Grupları:

ipekten kanat: sıfat tamlaması

ipekten kanatlarla: edat grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

14. Mehtabını düşerken o mühür sahibinin, Sarsılır Ebu Kubeys kovulmuş feryatlarla

135

Cümlelerin Öğeleri:

sarsılır: yüklem

Ebu Kubeys: özne

kovulmuş feryatlarla: zarf tümleci

mehtabını düşerken o mühür sahibinin: zarf tümleci

Kelime Grupları:

o mühür sahibinin mehtabını düşerken: zarf-fiil grubu

o mühür sahibi: belirtisiz isim tamlaması

o mühür: sıfat tamlaması

o mühür sahibinin mehtabı: belirtili isim tamlaması

kovulmuş feryatlar: sıfat tamlaması

kovulmuş feryatlarla: edat grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubuna unvan grubu denir. (Karahana, 2012:68) Türkçede Eski Türkçeden bu yana unvanlar isimden hemen sonra gelmektedir: Kül Tigin, Bilge Kağan vb. (Ergin, 1985: 390) Ergin bu noktaya dikkat çekerek Bay Ahmet, Bayan Emel gibi örnekleri yabancı dilden gelen zorlama yapılar olarak tanımlamaktadır. Unvanların başta olduğu durumlar da ona göre, sıfat tamlaması sayılmalıdır: Sultan Murat, Doktor Ahmet, Yüzbaşı Selim vb. (Altun, 2011: 20) Yukarıdaki cümlede geçen “Ebu Kubeys” unvan grubuna örnek olamaz. Çünkü Arapça “Ebu” kelimesi “baba” anlamında olsa da her zaman bu temel anlamında kullanılmayabilir. Türkçede de olduğu gibi deyimleşebilir. Buradaki “Ebu Kubeys” kelimesi “Baba Kubeys” anlamında değildir. Şiirde geçen “Ebu Kubeys”, İslam tarihi açısından çok önemli olan bir dağın ismidir.

136

15. Evlerin arasına dikilir yeşil bayrak

Cümlelerin Öğeleri:

dikilir: yüklem

yeşil bayrak: belirtisiz nesne

evlerinin arasına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

yeşil bayrak: sıfat tamlaması

evlerin arası: belirtili isim tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

16. Yeryüzü avaredir, yapayalnız ve kurak

Cümlelerin Öğeleri:

avaredir, yapayalnız ve kurak(dır): yüklem

yeryüzü: özne

Kelime Grupları:

yapayalnız ve kurak: bağlama grubu

Bu cümle; bağımlı sıralı, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

“Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubuna bağlama grubu denir. Bağlama edatı (ve, veya, ile, fakat, ama vb.) isim unsurlarının arasında bulunur.” (Karahana, 2012: 65) Yukarıdaki cümle de geçen “yapayalnız ve kurak” kelime grubu “ve” bağlama edatını alarak buna örnek oluşturur.

V. Bölüm

*“Zaman, ayaklarımda tükendi adım adım,
Heyûla, bir ağ gibi ördü rüyalarımı,
Çölde seni özleyen bir kuş da ben olsaydım.”*

137

17. Zaman, ayaklarımda tükendi adım adım

Cümlelerin Öğeleri:

tükendi: yüklem

zaman: özne

ayaklarımda: yer tamlayıcısı

adım adım: zarf tümleci

Kelime Grupları:

adım adım: tekrar grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

18. Heyûla, bir ağ gibi ördü rüyalarımı

Cümlelerin Öğeleri:

ördü: yüklem

bir ağ gibi: zarf tümleci

heyûla: özne

rüyalarımı: belirtili nesne

Kelime Grupları:

bir ağ gibi: edat grubu

bir ağ: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

19. Çölde seni özleyen bir kuş da ben olsaydım

138

Cümlelerin Öğeleri:

olsaydım: yüklem

ben: özne

çölde seni özleyen bir kuş da: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

çölde seni özleyen: sıfat-fiil grubu

çölde seni özleyen bir kuş: sıfat tamlaması

bir kuş: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

VI. Bölüm

*“Yağmur, gülşenimize sensiz, baldıran düştü,
Düşmanlık içimizde; dostluklar yaban düştü,
Yenilgi,ilmek ilmek düğümlendi tarihe,
Her sayfaya talihsiz binlerce kurban düştü.”*

20. Yağmur, gülşenimize sensiz, baldıran düştü

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

baldıran: özne

gülşenimize: yer tamlayıcısı

sensiz: zarf tümleci

Yağmur: cümle dışı unsur

Kelime Grupları: -

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

139

21. Düşmanlık içimizde; dostluklar yaban düştü

1. Cümlelerin Öğeleri:

içimizde(dir): yüklem

düşmanlık: özne

2. Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

dostluklar: özne

yaban: belirtisiz nesne

Kelime Grupları: -

Bu cümle; bağımsız sıralı, kurallı, 1. cümlesi isim cümlesi, 2. cümlesi fiil cümlesi olan olumlu bir cümledir.

22. Yenilgi, ilmek ilmek düğümlendi tarihe

Cümlenin Öğeleri:

düğümlendi: yüklem

yenilgi: özne

tarihe: yer tamlayıcısı

ilmek ilmek: zarf tümleci

Kelime Grupları:

ilmek ilmek: tekrar grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

140

23. Her sayfaya talihsiz binlerce kurban düştü

Cümlenin Öğeleri:

düştü: yüklem

talihsiz binlerce kurban: özne

her sayfaya: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

her sayfa: sıfat tamlaması

talihsiz binlerce kurban: sıfat tamlaması

binlerce kurban: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

VII. Bölüm

*“Bir güzide mektuptur, çağların ötesinden,
Ulaşır intizarın yaldızlı sabahına,
Yayılır o en büyük muştu, pazartesinden,
Beyazlık dokunmuştur gecenin siyahına,
Susuzluktan dudağı çatlayan gönüllerin,
Sükutu yar, sevinci dualar kadar derin.”*

24. Bir güzide mektuptur, çağların ötesinden

Cümlelerin Öğeleri:

çağların ötesinden bir güzide mektuptur: yüklem

Kelime Grupları:

çağların ötesinden bir güzide mektup: sıfat tamlaması

bir güzide mektup: sıfat tamlaması

güzide mektup: sıfat tamlaması

141

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir isim cümlesidir.

25. Ulaşır intizarın yaldızlı sabahına

Cümlelerin Öğeleri:

ulaşır: yüklem

intizarın yaldızlı sabahına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

intizarın yaldızlı sabahı: belirtili isim tamlaması

yaldızlı sabah: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

26. Yayılır o en büyük muştı, pazartesinden

Cümlelerin Öğeleri:

yayılır: yüklem

o en büyük muştı: özne

pazartesinden: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

o en büyük muştı: sıfat tamlaması

en büyük muştı: sıfat tamlaması

büyük muştı: sıfat tamlaması

en büyük: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

142

27. Beyazlık dokunmuştur gecenin siyahına

Cümlelerin Öğeleri:

dokunmuştur: yüklem

beyazlık: özne

gecenin siyahına: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

gecenin siyahı: belirtili isim tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

28. Susuzluktan dudağı çatlayan gönüllerin

Sükutu yar, sevinci dualar kadar derin

Cümlelerin Öğeleri:

yar(dır): yüklem

dualar kadar derin(dir): yüklem

susuzluktan dudağı çatlayan gönüllerin sükutu: özne

(susuzluktan dudağı çatlayan gönüllerin) sevinci: özne

Kelime Grupları:

susuzluktan dudağı çatlayan gönüllerin sükutu: belirtili nesne

(susuzluktan dudağı çatlayan gönüllerin) sevinci: belirtili nesne

susuzluktan dudağı çatlayan gönüller: sıfat tamlaması

susuzluktan dudağı çatlayan: sıfat-fiil grubu

dualar kadar: edat grubu

dualar kadar derin: sıfat tamlaması

Bu cümle; bağımlı sıralı, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

143

VIII. Bölüm

“Çaresiz bir takvimden yalnızlığa gün saydım,
Bir cezir yaşadım ki, yaşanmamış mazide,
Dokunduğun küçük bir nakış da ben olsaydım.”

29. Çaresiz bir takvimden yalnızlığa gün saydım

Cümlelerin Öğeleri:

gün saydım: yüklem

yalnızlığa: yer tamlayıcısı

çaresiz bir takvimden: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

çaresiz bir takvim: sıfat tamlaması

bir takvim: sıfat tamlaması

gün saydım: birleşik fiil

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

30. Bir cezir yaşadım ki yaşanmamış mazide

1. Cümlelerin Öğeleri:

yaşadım: yüklem

(ben): özne

bir cezir: belirtisiz nesne

ki: cümle dışı unsur

144

Kelime Grupları:

bir cezir: sıfat tamlaması

2. Cümlelerin Öğeleri:

yaşanmamış: yüklem

mazide: yer tamlayıcısı

Bu cümle; bağlı, 1. cümlesi kurallı, 2. cümlesi devrik olan, 1.cümlesi olumlu, 2. cümlesi olumsuz olan bir fiil cümlesidir.

31. Dokunduğun küçük bir nakış da ben olsaydım

Cümlelerin Öğeleri:

olsaydım: yüklem

ben: özne

dokunduğum küçük bir nakış da: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

dokunduğum küçük bir nakış: sıfat tamlaması

küçük bir nakış: sıfat tamlaması

bir nakış: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

IX. Bölüm

*“Sensiz, kaldırımlara nice güzel can düştü,
Göğsümüzden umutlar bican düştü,
Yağmur, kaybettik bütün hazinesini ceddin,
En son, avucumuzdan inci ve mercan düştü.”*

145

32. Sensiz, kaldırımlara nice güzel can düştü

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

nice güzel can: özne

kaldırımlara: yer tamlayıcısı

sensiz: zarf tümleci

Kelime Grupları:

nice güzel can: sıfat tamlaması

nice güzel: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

33. Göğsümüzden umutlar bican düştü

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

umutlar: özne

göğsümüzden: yer tamlayıcısı

bican: zarf tümleci

Kelime Grupları: -

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

34. Yağmur, kaybettik bütün hazinesini ceddin

Cümlelerin Öğeleri:

kaybettik: yüklem

bütün hazinesini ceddin: belirtili nesne

Yağmur: cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

bütün hazine: sıfat tamlaması

ceddin bütün hazinesi: belirtili isim tamlaması

kaybettik: birleşik fiil

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

Cümlede kullanılan “bütün hazinesini ceddin” belirtili isim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları yer değiştirmiştir. Manzum metinlerde vezin gereği tamlayan ve tamlanan unsurların yer değiştirmesi sıkça görülen bir durumdur.

“Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğuna ‘birleşik fiil’ denir. Bu işlevlerinden dolayı birleşik fiiller, bir hareketi karşılayan birleşik fiiller ve bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller olmak üzere iki grupta incelenir. Tek başına kullanılmayan veya kullanıldıklarında asli şekillerini koruyamayan bazı isimler, yardımcı fiile bitişik yazılır.” (Karahan, 2012: 74) Yukarıdaki cümledeki “kaybettik” birleşik fiili buna örnektir.

35. *En son, avucumuzdan inci ve mercan düştü*

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

inci ve mercan: özne

en son: zarf tümleci

avucumuzdan: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

en son: sıfat tamlaması

inci ve mercan: bağlama grubu

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

X. Bölüm

*“Melekler sağnak sağnak gülümser maveradan,
Gümüş ibrik taşıyan zümrüt gagalı kuşlar,
Mutluluk nağmeleri işitirler Hıradan,
Bir devrim korkusuyla halkalanır yokuşlar,
Bir bebeğin secdeye uzanırken elleri,
Paramparça, ateşler şahının hayalleri.”*

36. *Melekler sağnak sağnak gülümser maveradan*

Cümlelerin Öğeleri:

gülümser: yüklem

melekler: özne

sağnak sağnak: zarf tümleci

maveradan: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

sağnak sağnak: tekrar grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

37. Gümüş ibrik taşıyan zümrüt gagalı kuşlar

Mutluluk nağmeleri işitirler Hıradan

Cümlelerin Öğeleri:

işitirler: yüklem

gümüş ibrik taşıyan zümrüt gagalı kuşlar: özne

148

mutluluk nağmeleri: belirtisiz nesne

Hıradan: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

mutluluk nağmeleri: belirtisiz isim tamlaması

gümüş ibrik taşıyan zümrüt gagalı kuşlar: sıfat tamlaması

zümrüt gagalı kuşlar: sıfat tamlaması

gümüş ibrik taşıyan: sıfat-fiil grubu

gümüş ibrik: sıfat tamlaması

zümrüt gaga: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

38. Bir devrim korkusuyla halkalanır yokuşlar

Cümlelerin Öğeleri:

halkalanır: yüklem

yokuşlar: özne

bir devrim korkusuyla: zarf tümleci

Kelime Grupları:

bir devrim: sıfat tamlaması

bir devrim korkusu: belirtisiz isim tamlaması

bir devrim korkusuyla: edat grubu

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

**39. Bir bebeğin secdeye uzanırken elleri,
Paramparça, ateşler şahının hayalleri.**

149

Cümlelerin Öğeleri:

paramparça(dır): yüklem

ateşler şahının hayalleri: özne

bir bebeğin secdeye uzanırken elleri: zarf tümleci

Kelime Grupları:

bir bebeğin secdeye uzanırken: zarf-fiil grubu

bir bebek: sıfat tamlaması

ateşler şahının hayalleri: belirtili isim tamlaması

ateşler şahı: belirtisiz isim tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir isim cümlesidir.

XI. Bölüm

*“Keşke bir gölge kadar yakınında dursaydım,
O mücella çehreni izleseydim ebedi,
Sana sırlıklam bir bakış da ben olsaydım.”*

40. Keşke bir gölge kadar yakınında dursaydım

Cümlenin Öğeleri:

dursaydım: yüklem

(ben): özne

bir gölge kadar yakınında: yer tamlayıcısı

keşke: cümle dışı unsur

Kelime Grupları:

150

bir gölge: sıfat tamlaması

bir gölge kadar: edat grubu

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

41. O mücella çehreni izleseydim ebedi

Cümlenin Öğeleri:

izleseydim: yüklem

(ben): özne

o mücella çehreni: belirtili nesne

ebedi: zarf tümleci

Kelime Grupları:

o mücella çehre: sıfat tamlaması

mücella çehre: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

42. Sana sırlıslık bir bakış da ben olsaydım

Cümlelerin Öğeleri:

olsaydım: yüklem

ben: özne

sırlıslık bir bakış da: belirtisiz nesne

sana: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

sırlıslık bir bakış: sıfat tamlaması

bir bakış: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

XII. Bölüm

“Sarardı yeşil yaprak; dal koptu; fidan düştü,
Baykuşa çifte yalı; bülbüle zindan düştü,
Katil sinekler deldi hicabın perdesini,
İstiklal boşluğunda arılar nâdan düştü.”

43. Sarardı yeşil yaprak; dal koptu, fidan düştü

1. Cümlelerin Öğeleri:

sarardı: yüklem

yeşil yaprak: özne

1. Cümlelerin Kelime Grupları:

yeşil yaprak: sıfat tamlaması

2. Cümlelerin Öğeleri:

koptu: yüklem

dal: özne

3. Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

fıdan: özne

Bu cümle; bağımsız sıralı, 1. cümlesi devrik, 2. ve 3. cümlesi kurallı olan, olumlu bir fiil cümlesidir.

44. Baykuşa çifte yalı; bülbüle zindan düştü

152

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

zindan: belirtisiz nesne

çifte yalı: belirtisiz nesne

baykuşa (çifte yalı düştü) : yer tamlayıcısı

bülbüle (zindan düştü): yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

çifte yalı: sıfat tamlaması

Bu cümle; bağımlı sıralı, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

45. Katil sinekler deldi hicabın perdesini

Cümlelerin Öğeleri:

deldi: yüklem

katil sinekler: özne

hicabın perdesini: belirtili nesne

Kelime Grupları:

katil sinekler: sıfat tamlaması

hicabın perdesi: belirtili isim tamlaması

Bu cümle; basit, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

46. İstiklal boşluğunda arılar nâdan düştü

Cümlelerin Öğeleri:

düştü: yüklem

arılar: özne

nâdan: zarf tümleci

istiklal boşluğunda: yer tamlayıcısı

Kelime Grupları:

istiklal boşluğu: belirtisiz isim tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir.

XIII. Bölüm

“Dolaşan ben olsaydım Sâve’nin damarında,
Tablosunu yapardım yıkılan her kulenin,
Ebedi aşka giden esrarlı yollarında,
Senden bir kıvılcımın, süreyya bir şulenin,

Tarasaydım bengisu fışkıran kakülünü,
On asırlık ocağın savururdum külünü.”

**47. Dolaşan ben olsaydım Sâve’nin damarında,
Tablosunu yapardım yıkılan her kulenin**

1. Cümlelerin Öğeleri:

olsaydım: yüklem

ben: özne

Sâve’nin damarında dolaşan: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

Sâve’nin damarı: belirtili isim tamlaması

Sâve’nin damarında dolaşan: sıfat tamlaması

2. Cümlelerin Öğeleri:

yapardım: yüklem

(ben): özne

yıkılan her kulenin tablosunu: belirtili nesne

2. Cümlelerin Kelime Grupları:

yıkılan her kulenin tablosu: belirtili isim tamlaması

yıkılan her kule: sıfat tamlaması

Bu cümle; şartlı birleşik, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

**48. Ebedi aşka giden esrarlı yollarında,
Senden bir kıvılcımın, süreyya bir şulenin,
Tarasaydım bengisu fışkıran kakülünü
On asırlık ocağın savururdum külünü.**

1. Cümlelerin Öğeleri:

tarasaydım: yüklem

(ben): özne

Ebedi aşka giden esrarlı yollarında: yer tamlayıcısı

Senden bir kıvılcımın, süreyya bir şulenin bengisu fışkıran kakülünü: belirtili nesne

1. Cümlelerin Kelime Grupları:

ebedi aşk: sıfat tamlaması

ebedi aşka giden: sıfat-fiil grubu

ebedi aşka giden esrarlı yollar: sıfat tamlaması

esrarlı yollar: sıfat tamlaması

senden bir kıvılcım: sıfat tamlaması

süreyya bir şule: sıfat tamlaması

bengisu fışkıran kakül: sıfat tamlaması

155

2. Cümlelerin Öğeleri:

savururdum: yüklem

(ben): özne

on asırlık ocağın külünü: belirtili nesne

2. Cümlelerin Kelime Grupları:

on asırlık ocağın külü: belirtili isim tamlaması

on asırlık ocak: sıfat tamlaması

Bu cümle; şartlı birleşik, devrik, olumlu bir fiil cümlesidir.

XIV. Bölüm

“Bazen kendine aşık deli bir fırtınaydım,
Fırtınalar önünde bazen bir kuru yaprak,
Uğrunda koparılan bir baş da ben olsaydım.”

**49. Bazen kendine aşık deli bir fırtınaydım,
Fırtınalar önünde bazen bir kuru yaprak**

1. Cümlelerin Öğeleri:

kendine aşık deli bir fırtınaydım: yüklem

(ben): özne

bazen: zarf tümleci

1. Cümlelerin Kelime Grupları:

kendine aşık deli bir fırtına: sıfat tamlaması

kendine aşık (olan): kısaltma grubu

deli bir fırtına: sıfat tamlaması

bir fırtına: sıfat tamlaması

2. Cümlelerin Öğeleri:

kuru bir yaprak(ım): yüklem

(ben): özne

fırtınalar önünde: yer tamlayıcısı

bazen: zarf tümleci

2. Cümlelerin Kelime Grupları:

bir kuru yaprak: sıfat tamlaması

Bu cümle; bağımsız sıralı, kurallı, olumlu bir isim cümlesidir.

“Kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplara kısaltma grupları denir. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltılmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.” (Karahana, 2012: 79) Yukarıdaki cümlede geçen “kendine aşık” kelime grubu kısaltma grubuna örnektir.

50. Uğrunda koparılan bir baş da ben olsaydım

Cümlenin Öğeleri:

olsaydım: yüklem

ben: özne

uğrunda koparılan bir baş da: belirtisiz nesne

Kelime Grupları:

uğrunda koparılan bir baş: sıfat tamlaması

uğrunda koparılan: sıfat-fiil grubu

bir baş: sıfat tamlaması

Bu cümle; basit, kurallı, olumlu bir fiil cümlesidir

Sonuç

Şiirde bulunan 36 bölümde toplam 170 dize bulunmaktadır. Biz çalışmamızda şiirin ilk 14 bölümündeki 50 cümleyi inceledik. Bu 50 cümlenin bazıları basit cümle, bazıları şartlı birleşik cümle, bazıları bağımlı sıralı cümle, bazıları bağımsız sıralı cümle ve bazıları ise bağlı cümlelerden oluşmaktadır. Şiirin ilk 14 bölümünün 50 cümlesinde yapı bakımından 40 basit cümle, 1 bağlı cümle, 2 şartlı birleşik cümle, 4 bağımlı sıralı cümle, 3 bağımsız sıralı cümle kullanılmıştır. Yükleminin türüne göre 44 fiil, 7 isim cümlesi vardır. Yüklemin yerine göre 30 devrik, 23 kurallı cümle vardır. Anlamına göre 50 olumlu cümle ve 1 olumsuz cümle kullanılmıştır. Bu verilere göre şair, bu şiirinde akıcılığı ve anlaşılabilirliği sağlamak amacıyla şiirlerde sıklıkla kullanılan basit cümleleri kullanmayı tercih etmiştir. Yazılı metinlerde daha çok kurallı cümleler tercih edilirken şair bu şiirinde devrik cümleleri daha fazla kullanmıştır. Şiirdeki cümleler anlamlarına göre

incelendiğinde ise şair olumlu cümle kullanma eğilimindedir. Şiirin ilk 50 cümlesinde sadece bir tane olumsuz cümle kullanılmıştır.

50 cümlede 40 özne bulunmaktadır. Bu 40 öznenin 15’i kelime grubundan oluşurken, 10 tanesi gizli öznedir. Şiirin ilk 14 bölümünde 7’si kelime grubundan oluşan toplamda 59 yüklem bulunmaktadır. Şiirde bulunan 31 yer tamlayıcısının 14’ü kelime grubundan meydana gelmiştir. Şiirdeki 24 zarf tümlecinin 14’ü kelime grubudur. 10 belirtili nesnenin 6’sı, 11 belirtisiz nesnenin 10’u kelime grubundan oluşmaktadır. 5 cümle dışı ögenin hiçbir kelime grubu değildir.

Şiirin ilk 14 bölümünün 50 cümlesindeki kelime gruplarının sayısı 114’dür. Bu 114 kelime grubunun 72’si sıfat tamlaması, 8’i edat grubu, 11’i belirtisiz isim tamlaması, 14’ü belirtili isim tamlaması, 6’sı sıfat-fiil grubu, 2’si bağlama grubu, 1’i kısaltma grubu, 2’si birleşik fiil, 3’ü zarf-fiil grubu, 4 tanesi de tekrar grubudur. Görüldüğü gibi şair, kelime gruplarından sıklıkla yararlanarak şiirinin ifade imkânlarını genişletmiştir. Şiirinin anlamını pekiştirmek, çoğaltmak, abartmak, kuvvetlendirmek veya anlaşılır kılmak için belirli kurallar dâhilinde bir araya getirilen kelime gruplarından faydalanmıştır.

Kaynakça

- Açıkgöz, Halil- Yelten, Muhammet (2005). *Kelime Grupları*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Aksan, Doğan (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aktan, Bilal (2009). *Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Altun, Mustafa (2011). *Türkçede Kelime Grupları Çözümlemeleri-Türk Romanlarından Örneklerle*. İstanbul: MVT Yayıncılık.
- Altun, Mustafa (2004). “Türk Atasözleri Üzerine Sentaktik Bir İnceleme”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 21, s.79-91.
- Atabay, Neşe ve Özel, Sevgi vd. (1981). *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Balta, Şükrü Can (2016). *Nurullah Genç’ in Şiirlerinin Tema ve Yapı Bakımından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Banguoğlu, Tahsin (1990). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, Kaya (1982). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Boz, Erdoğan (2007). “Adın Yükleme (Nesne) Durumu ve Tümce nin Nesne Ögesi Üzerine”. *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/2 Spring, s. 102-108.
- Bozkurt, Fuat (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem yayınevi.
- Börekçi, M. (2015). “Söz dizim kuralları bağlamında Türkçe söz dizimi”. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10(16), s.355-370
- Çohadar, Ece (2008). *Türkiye Türkçesinde Ki’li Birleşik Cümle Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Delice, H. İbrahim (2012). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Demir, Nurettin (2010). “Türk Dili Dergisi ve Söz Dizimi Yazıları”. *Türk Dili*, S. 700, s.453-472.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1976). *Tümce bilgisi*. Ankara: TDK.
- Eker, Süer (2011). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ergin, Muharrem (1985). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayım.
- Gencan, Tahir Nejat (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK.
- Genç, Nurullah (2019). *Yağmur*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gürsoy-Naskali, Emine (1997). *Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu*, Ankara: TDK Yayınları.
- Hatipoğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hatiboğlu, Vecihe (1982). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi.

- Karaağaç, Günay (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, Leyla (2012). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaörs, Metin (1993). *Türkçenin Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kükey, Mazher (1975). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Kültürel, Zuhul (2009). *Türkiye Türkçesi Cümle Bilgisi*. İstanbul: Simurg Kitabevi.
- Özkan, Abdurrahman vd. (2016). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Konya: Palet Yayınları.
- Özkan, Mustafa ve Sevinçli, Veysi (2008). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: 3F Yayınları.
- Özmen, Mehmet (2013). *Türkçenin Sözdizimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Sev, Gülsev (2004). “Çıkma Durum Ekinin Nesne Görevinde Kullanımı”. V. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.2655-2666.
- Sinanoğlu, Samim (1957). “Basit Cümlede Nesne ve Tümleç”. *Türk Dili*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 5-6.
- Şimşek, Rasim (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Matbaacılık.
- Toker, Mustafa ve Çal, Ahmet (2019). “Süleymaniye’ de Bayram Sabahı Şiirinin Söz Dizimi Açısından İncelenmesi”. *SUTAD*, c.46, s. 1-37.
- Topaloğlu, Ahmet (1989). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- TÖREN, Hatice (2002). “Sona gelen edatlarla teşkil edilen bir kelime grubu: kuvvetlendirme grubu”. *İlmî Araştırmalar*, İstanbul 2012, S. 13, ss. 175-182.

Üstünova, Kerime (2014). *Türkiye Türkçesinde Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri*. İstanbul: Sentez Yayınları.

Zülfikar, Hamza vd. (2010). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Bursa: Ekin Yayınları.